

*Др Гордана Ковачек Сјанић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

*Сандра Самарџић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду*

НОВИНЕ КОЈЕ ДОНОСИ КОНВЕНЦИЈА САВЕТА ЕВРОПЕ О СПРЕЧАВАЊУ И БОРБИ ПРОТИВ НАСИЉА НАД ЖЕНАМА И НАСИЉА У ПОРОДИЦИ¹

Сажетак: *Насиље, као појава иманентна човеку од самог настајања, може да се испољи у различитим формама. Према статистичким подацима, број жена које су преживеле неки вид насиља, забрињавајуће је велик. Насиље у породици, односно насиље над женама представља озбиљан проблем на којем се тек од скора почело радити на међународном плану. Поједине међународне организације, посредно су се дошлицале овој теми у инструментима који су се бавили заштитом људских права. На европском нивоу, 2011. године, донета је Конвенција Савета Европе (изв. Истамбулска конвенција) која представља први правно обавезујући документ на европском континенту, који се бави превенцијом насиља над женама, њиховом заштитом и кажњавањем починилаца. Ова Конвенција ступила је на снагу 2014. године, а Србија је једна од држава које су ову Конвенцију ратификовале. Рад настоји да прикаже новине које ће ова Конвенција донети домаћем правном систему уз истовремену анализу и стања у Црној Гори, где је 2010. године донет Закон о заштити од насиља у породици.*

Кључне речи: *насиље у породици, насиље над женама, Истамбулска конвенција, законодавство Србије, законодавство Црне Горе.*

¹ Рад је резултат истраживања у оквиру пројекта Правног факултета у Новом Саду, „Теоријски и практични проблеми у стварању и примени права (ЕУ и Србија)“.

1. УВОД

*"Постоји једна универзална истина,
применљива на све земље, културе и заједнице:
насиље над женама никада није прихватљиво,
никад опростиво и никада се не може толерисати."*²

Насиље у породици, односно насиље над женама, представља веома озбиљан проблем о којем се данас говори далеко више, али и даље недо-вољно и можемо рећи да смо далеко од реалне слике о правим размерама овог проблема. Према подацима Светске здравствене организације, 35% жена широм света доживело је психичко и/или сексуално насиље било од стране свог партнера или неког другог.³ Исти извор наводи и да је од укупног броја убијених жена, чак 38% учињено од стране партнера.⁴ Оно што представља велики проблем је чињеница да већина жртава и даље не пријављује насилнике, односно поднесу пријаву повлаче не желећи да наставе поступак. Према статистичким подацима који се односе на Србију за период 2012. године, у 27,5% случајева МУП Републике Србије је подносилац пријаве кривичног дела насиља у породици, затим следе чланови породице, док сама жртва пријављује насиље у само 15,3% случајева. Тек потом следе неке установе (у којој жртва најчешће борави – вртић, школа, дом здравља) или институције као што је суд и орган старатељства од којих се иначе, очекује да се чешће појављују као извор пријаве насиља.⁵ Посматрано са аспекта родне припадности, према подацима који се односе на 2012. годину, међу жртвама насиља највише је жена, чак 68,1% или више од две трећине, и то пре свега, одрасле жене, које чине трећину од укупног броја жртава.⁶

Оно што још више отежава решавање овог проблема, односно једна од најзначајнијих препрека за признавање насиља у породици као кршења

² Ban Ki-Moon, генерални секретар УН, New York, United Nations Department of Public Information, News and Media Division, 2008.

³ *Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence, Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence, WHO, Department of Reproductive Health and Research, London School of Hygiene and Tropical Medicine, South African Medical Research Council, p. 2, 2013.*

⁴ *Ibid.*

⁵ Синтетизовани извештај о раду центара за социјални рад у Србији за 2012. годину, Републички завод за социјалну заштиту, Београд, јун 2013, 67.

⁶ *Ibid.* Треба напоменути и да су женска деца, младе жене као и старије жене чешће жртве што потврђује чињеницу да су жене иначе, у убедљивој већини међу жртвама насиља, од 9.325 укупно чак 6.348 жртава насиља су женског пола.

људских права, јесте одређена врста веровања да се међународно право о заштити људских права не примењује на „породичне“ односно „приватне“ ствари.⁷ Дом представља приватност, бег од друштва, где се односи међу партнерима развијају, без уплитања јавности.⁸ У складу са тим, истицано је чак и да је од суштинске важности да се право не меша у приватне односе. Међутим, оправдано су поједини аутори истицали да овакав приступ у ствари омогућава мушкарцу да слободно угњетава своју жену.⁹ Ипак, охрабрујуће је да се ствари полако померају и да је међународна заједница почела да увиђа значај овог проблема, тачније неопходност рада на његовом решавању или макар ублажавању. Акти који су посебно посвећени насиљу у породици, а нарочито насиљу над женама, новијег су датума. На европском нивоу први такав акт донет је тек 2011, а на снагу је ступио 2014. године. Иако бисмо могли упутити безброј критика на рачун пасивности у погледу овог проблема, задржаћемо се на чињеници да је велики корак ипак учињен и анализирати пре свега какве промене у домаћем правном систему доноси Конвенција.

2. МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА

2.1. Регуллатива у оквиру Уједињених нација

Када говоримо о међународним актима који се односе на питање насиља у породици и насиља над женама, односно актима којима се регулишу људска права, водећу улогу свакако имају Уједињене нације.

Најопштији политички оквир за унапређење родне равноправности на глобално-светском нивоу представља Пекиншка декларација и платформа за акцију, усвојена на Четвртој светској конференцији о женама УН, одржаној у Пекингу, 1995. године. Ова Конференција требала је да убрза процес који је формално почео 1975. године, године коју је Генерална скупштина Уједињених нација прогласила Међународном годином жена, односно када су женска питања стављена на дневни ред. У том смислу платформа за акцију представљала је програм оспособљавања и давања већих овлашћења женама. Њен циљ био је унапређење права жена, о којима се већ расправљало на конференцији у Најробију 1985. године и уклањање свих препрека које стоје на путу активном учешћу жена у свим сферама

⁷ Jonathan Herring, *Family Law*, Longman Law series, Fifth edition, 2011.

⁸ Katherine O'Donovan, *Family Law Matters*, London 1993, 107.

⁹ Catharine MacKinnon, "Privacy v. Equality: Beyond Roe v. Wade", *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*, Harvard University Press, Cambridge 1987, 102.

јавног и приватног живота - путем обезбеђивања њиховог пуног и равноправног учешћа у економском, друштвеном, културном и политичком процесу доношења одлука. Пекиншка платформа третира породично насиље над женама као један од три кључна облика насиља, уз насиље које се према женама одвија у широј заједници и уз насиље које врши држава.

Међу документима Уједињених нација, свакако је неопходно поменути и Универзалну декларацију о људским правима¹⁰, усвојену од стране Генералне скупштине Уједињених нација 1948. године, затим Међународни пакт о грађанским и политичким правима¹¹ са два протокола, као и Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима¹², који су донети 1966. године. Иако се ови документи експлицитно не баве насиљем у породици, они истичу дужност државе да заштити основна људска права, а која се најчешће и крше у случајевима насиља у породици. Та права укључују право на живот, право на физички и ментални интегритет, право на једнаку законску заштиту, право на слободу од дискриминације и друга.

Под окриљем УН донета је такође и Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена¹³, која је ступила на снагу 1981. године. Она експлицитно не говори о насиљу над женама или насиљу у породици, али гарантује наведена људска права. Државе потписнице се обавезују:

а) да унесу принцип равноправности мушкараца и жена у своје националне уставе или одговарајуће законе, ако то већ нису учиниле, као и да обезбеде, законским или другим одговарајућим мерама, практичну примену тог принципа;

(б) да усвоје одговарајуће законске и друге мере, укључујући и санкције кад је потребно, којима се забрањују сви видови дискриминације жена;

(в) да уведу правну заштиту права жена на равноправној основи с мушкарцима и да преко надлежних националних судова и других јавних институција обезбеде ефикасну заштиту жена од сваког поступка којим се врши дискриминација;

(г) да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу с овом обавезом;

¹⁰ The Universal Declaration Of Human Rights, <http://www.un.org/en/documents/udhr/>, 4. септембар 2014.

¹¹ Међународни пакт о грађанским и политичким правима донет је 16. децембра 1966., а ступио на снагу 23. марта 1976. године.

¹² Међународни пакт о економским, социјалним и културним правима донет је 16. децембра 1966., а ступио на снагу 3. јануара 1976.

¹³ *The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>, 4. септембар 2014. Србија је ову Конвенцију ратификовала Законом о ратификацији конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена, *Службени лист СФРЈ - Међународни уговори*, бр. 11/81.

(д) да предузму све потребне мере за отклањање дискриминације жена од стране било ког лица, организације или предузећа;

(ђ) да предузму све подесне мере, укључујући и законодавне, ради измене или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију жена;

(е) да ставе ван снаге све унутрашње казнене одредбе којима се врши дискриминација жена.

Комитет за елиминацију свих облика дискриминације жена (CEDAW), који представља тело Уједињених нација надлежно за праћење примене Конвенције, усвојио је 1992. године Општу препоруку број 19.¹⁴ У овој Препоруци се истиче да насиље базирано на различитости полова представља „облик дискриминације који озбиљно онемогућава жене да уживају иста права и слободе као мушкарци“. Такође, у препоруци се налаже предузимање свих неопходних мера ради укидања дискриминације жена и сузбијања насиља над женама, укључујући усвајање посебних прописа о свим облицима насиља над женама, кривичне санкције за починиоце насиља, грађанске правне лекове, превентивне и заштитне мере. Ова Препорука је била први акт који се тицао заштите људских права, а који је тумачен тако да обухвата и заштиту од насиља у породици.

Поред тога, под покровитељством УН, одржане су бројне конференције, на којима је донет велики број докумената, који, иако нису правно обавезујући, рефлектују став међународне заједнице о одређеним питањима у вези са насиљем у породици, односно насиљем над женама.¹⁵

Генерална скупштина Уједињених нација 1993. године усвојила је Декларацију о елиминисању насиља над женама.¹⁶ У Декларацији се конкретизују акције које држава треба да предузме ради укидања насиља у породици, а које подразумевају одговарајуће кривично законодавство, доношење националних акционих планова, обезбеђивање услуга и ресурса за жене жртве насиља, обуку и сензибилизацију јавних службеника у погледу полова, као и обезбеђивање ресурса из буџета с циљем борбе против насиља над женама. Иако декларације немају правно обавезујућу снагу као конвенције или међународни уговори, свакако да је значај ове декларације велики јер изражава став међународне заједнице по односним питањима.

¹⁴ Општа препорука број 19, Комитет за елиминацију дискриминације жена, UN Doc A/47/38 (1992).

¹⁵ Тако се на Конференцији одржаној 1980. године у Копенхагену, први пут у једном званичном документу УН помиње „насиље у породици“. Такође, на Конференцији одржаној у Најробију 1985. године, ово питање је попримило значајну пажњу. О овом питању расправљало се и на Конференцијама у Бечу 1993. године.

¹⁶ *Declaration on the Elimination of Violence against Women*, <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm>, 1. септембар 2014.

2.2. Регулатива на европском нивоу

На нивоу Европске уније постоји релативно мали број докумената који се баве насиљем у породици, односно насиљем над женама, али су се и кроз тај мали број аката, државама наметале смернице како да одређена питања из ове области уреде домаћим прописима.

Иако није правно обавезујућа, Резолуција Европског парламента¹⁷ укажује на то да кривичноправна заштита од насиља у породици, представља одговарајући начин за државе чланице да испуне своје законске обавезе према ЕУ. Наиме, Резолуција позива државе чланице да "насиље над женама, укључујући и силовање у браку и сексуално узнемиравање, дефинишу као кривично дело и да формирају тела која би помогла женама, жртвама ове врсте насиља".

Иако још увек нема снагу закона, Европски парламент и Европски савет предложили су нову директиву, којом би жртвама породичног насиља било омогућено да задрже место свог пребивалишта у ЕУ, чак и после развода од супружника који је грађанин ЕУ.¹⁸

Што се тиче докумената донетих на нивоу Савета Европе, постоји неколико препорука, односно резолуција, али међу последњим, најбитнијим документима је Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици¹⁹ (у даљем тексту: Истамбулска конвенција), која је донета 2011. године, а ступила на снагу у августу 2014. године.²⁰ С обзиром на новине које она доноси и на значај који има, надамо се да ће државе што пре ускладити своја домаћа прописе са текстом Истамбулске конвенције. Како би се обезбедила правилна примена овог акта истом конвенцијом је предвиђено да ће бити установљен и посебан механизам праћења делотворности примене Конвенције, али за сада такав

¹⁷ Резолуција о извештају Комисије Савету, Европском парламенту, Економском и социјалном комитету и Комитету региона о стању здравља жена у Европској заједници (COM (97) 0224 C4-0333/97) Official Journal C175, од 21.6.1999. године,

¹⁸ Чл. 13, ст. 2 Предлога Европског парламента и Директиве Савета о праву грађана Европске уније и чланова њихових породица да се слободно крећу и настанују унутар територије држава чланица (COM/2001/0257), Official Journal C 270 E, од 25.9.2001. године.

¹⁹ <http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm>, 1. септембар 2014.

²⁰ Конвенција је потписана у Истамбулу 11. маја 2011. године, а за њено ступање на снагу било је неопходно десет ратификација. Србија је била једна од десет држава која је априла 2012. године потписала, а новембра 2013. године и ратификовала ову Конвенцију. Вид. Закон о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 12/2013.) Конвенција је ступила на снагу 1. августа 2014. године. У Црној Гори Конвенција је ратификована Законом о потврђивању Конвенције Савјета Европе о спречавању и сузбијању насиља над женама и насиља у породици, *Службени лист Црне Горе - Међународни уговори*, бр. 4/2013.

механизам није успостављен. Очекује се да ће механизам праћења бити оформљен почетком 2015. године.

Новије анализе које су вршене у области насиља у породици у Србији, показују да Србија иде у корак са међународним захтевима у овој области, али да и даље постоје извесни недостаци. У том смислу пре свега се говори о следећем:

- Недостају законска решења о прогањању.
- Постоје разлике у дефинисању члана породице у Кривичном закону и Породичном закону.
- Интимни партнери који не живе заједно не сматрају се члановима породице у кривичном законодавству.
- У случајевима насиља у породици не захтева се хитно поступање у кривичном поступку.
- Српско законодавство не познаје програме за насилне мушкарце.
- Не постоје посебне одредбе којима се регулише утицај насиља над женама у случајевима када жене изврше кривично дело.
- У случајевима насиља над женама не постоји ефикасан механизам за заштиту жртава у ситуацији када државни службеник пропусти да пријави случај или да предузме одговарајуће мере.²¹

Поред тога, раније анализе указивале су и на проблеме који настају приликом примене постојећих законских решења.²² Навешћемо само неке:

- Гоњење се предузима само у случајевима који укључују тешке повреде;
- Кривични поступци трају дуго;
- Примећује се недостатак координације у предузимању различитих процедура у оквиру истог случаја насиља у породици.
- Мере заштите од насиља у породици се ретко изричу, нису довољно ефикасне и нема одговарајућег праћења њихове примене.
- Жртве нису заштићене када пријаве насиље у породици нити касније током кривичног поступка.
- Иако се гоњење за насиље у породици предузима по службеној дужности, јавни тужилац тражи да жртва подржи или да се придружи кривичном гоњењу.
- Јавни тужиоци се претежно ослањају на исказ жртве као извор доказа, занемарујући друге доказе.
- Већину кривичних санкција за насиље у породици чине новчана казна и условна осуда, при чему већина њих није ефикасна.

²¹ Весна Николић-Ристановић, Праћење примене законских решења о насиљу у породици у Србији: налази пилот истраживања. *Београд: UN WOMEN* 2013, 3.

²² *Ibid.*, 6.

3. АНАЛИЗА ОДНОСА ИСТАМБУЛСКЕ КОНВЕНЦИЈЕ И ПОРОДИЧНОГ И КРИВИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И РЕПУБЛИКЕ ЦРНЕ ГОРЕ

Породичноправна заштита жртава породичног насиља у Србији у домаћем правном систему није постојала све до доношења Породичног закона из 2005. године²³. Специфично кривично дело које се односи на насиље у породици унето је у кривично законодавство 2002. године, а данас је регулисано Кривичним закоником²⁴. Уношењем овог кривичног дела у наше кривично законодавство овај феномен је издвојен из приватне сфере и означен као друштвени проблем, односно предмет посебне пажње друштва.²⁵ У Црној Гори донет је Закон о заштити од насиља у породици 2010. године. У Црној Гори се, међутим, не ради се о породичноправној заштити од насиља у породици, јер је предвиђена надлежност органа за прекршаје.²⁶

Породичноправна заштита од породичног насиља потребно је да постоји паралелно са кривичноправном заштитом, јер се оваквом заштитом пружа ефикаснија и бржа заштита жртве насиља, поступак је краћи од кривичног поступка, предвиђен је као нарочито хитан, а мере имају за циљ спречавање даљег насиља и заштиту жртве²⁷.

Са друге стране, Истамбулска конвенција се на свеобухватан начин бави овим проблемом, па тако између осталих, садржи одредбе које се односе на превенцију, затим заштиту и подршку жртвама, али и одредбе које се тичу кривичног материјалног и процесног права. Ова Конвенција је од нарочите важности с обзиром да представља први правно обавезујући документ на европском континенту, који се бави превенцијом насиља над женама, њиховом заштитом и кажњавањем починилаца.²⁸

Говорећи о основним појмовима насиља у породици, у Породичном закону из 2005. године и Закону о заштити од насиља у породици 2010. године Црне Горе дефинисан је појам насиља, затим круг лица која се сма-

²³ Породични закон, *Службени гласник РС*, бр. 18/2005 и 72/2011. У даљем тексту ПЗС.

²⁴ Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012 и 104/2013.

²⁵ Мило Бошковић, "Породични фактори криминалитета и породично насиље" *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 3/2010, вол. 44, 117-140.

²⁶ Закон о заштити од насиља у породици, *Службени лист ЦГ*, бр. 46/2010. У даљем тексту Закон Црне Горе.

²⁷ Гордана Ковачек-Станић, *Породично право- њаринерско, деце и сипаишељско љраво*, Правни факултет у Новом Саду, Нови Сад 2014, 45.

²⁸ Ана Човић, „Значај ратификације конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици“, *Сипрани љравни живоић*, 3/2013, 279-292.

трају члановима породице у смислу насиља у породици, мере заштите и поступак. У основним одредбама ПЗС се истиче да је насиље у породици забрањено и да свако лице има право на заштиту од насиља у породици.²⁹ Регулатива која је нашла место у основним одредбама закона говори о значају који ПЗС поклања насиљу у породици.

3.1. Појам насиља у породици и насиља над женама

Према Породичном закону, насиљем у породици се сматра понашање којим један члан породице угрожава телесни интегритет, душевно здравље или спокојство другог члана породице. Понашања која доводе до угрожавања телесног интегритета, душевног здравља или спокојства могу бити:

1. наношење или покушај наношења телесне повреде;
2. изазивање страха претњом убиства или наношења телесне повреде члану породице или њему блиском лицу;
3. присиљавање на сексуални однос;
4. навођење на сексуални однос или сексуални однос са лицем које није навршило четрнаесту годину живота или немоћним лицем;
5. ограничавање слободе кретања или комуницирања са трећим лицима;
6. вређање, као и свако друго дрско, безобзирно и злонамерно понашање.³⁰

Према Закону о заштити од насиља у породици 2010. године Црне Горе насиље у породици се дефинише као чињење или нечињење члана породице којим се угрожава физички, психички, сексуални или економски интегритет, ментално здравље и спокојство другог члана породице.³¹ Угро-

²⁹ Чл. 10 ПЗС.

³⁰ Чл. 197 ПЗС. Поред тога, насиље у породици представља и кривично дело према Кривичном законiku (чл. 194). Изменама из 2009. године, пооштрене су казне за наведено дело, па тако оно сада према важећем законiku гласи:

(1) Ко применом насиља, претњом да ће напасти на живот или тело, дрским или безобзирним понашањем угрожава спокојство, телесни интегритет или душевно стање члана своје породице, казниће се затвором од три месеца до три године.

(2) Ако је при извршењу дела из става 1. овог члана коришћено оружје, опасно оруђе или друго средство подобно да тело тешко повреди или здравље тешко наруши, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.

(3) Ако је услед дела из ст. 1. и 2. овог члана наступила тешка телесна повреда или тешко нарушавање здравља или су учињена према малолетном лицу, учинилац ће се казнити затвором од две до десет година.

(4) Ако је услед дела из ст. 1, 2. и 3. овог члана наступила смрт члана породице, учинилац ће се казнити затвором од три до петнаест година.

(5) Ко прекрши мере заштите од насиља у породици које му је суд одредио на основу закона, казниће се затвором од три месеца до три године и новчаном казном.

³¹ Члан 2 Закона Црне Горе.

жавањем физичког, психичког, сексуалног или економског интегритета, менталног здравља и спокојства другог члана породице сматра се посебно ако члан породице:

1) употреби физичку силу, без обзира да ли је наступила тјелесна повреда другог члана породице;

2) пријети нападом или изазива опасност која може проузроковати осјећај личне несигурности или психички бол члана породице;

3) вербално напада, псује, назива погрдним именом и на други начин вријеђа члана породице;

4) ограничава другом члану породице слободу комуницирања са трећим лицима;

5) исцрпљује радом, ускраћује сан и другу врсту одмора, пријети избацивањем из стана и одузимањем дјете;

6) сексуално узнемирава члана породице;

7) уходи и на други начин грубо узнемирава другог члана породице;

8) оштећује или уништава заједничку имовину или имовину другог члана породице или покушава да то учини;

9) ускраћује основна средства за егзистенцију другом члану породице;

10) дрским понашањем угрожава породични мир члана породице са којим не живи у породичној заједници.

Угрожавањем физичког, психичког, сексуалног или економског интегритета, менталног здравља и спокојства другог члана породице сматра се и ако члан породице не води довољно бригу о:

1) исхрани, хигијени, одијевању, медицинској заштити или редовном похађању школе или не спрјечава дијете у штетном дружењу, скитњи, просјачењу или крађи или на други начин занемарује подизање и васпитање дјетета;

2) исхрани, хигијени, одијевању или медицинској заштити члана породице о коме је дужан да се стара, а коме је потребна помоћ због болести, инвалидитета, старости.

Тежим обликом насиља у породици сматра се прикривање члана породице са посебним потребама.³²

Упоређењем решења Србије и Црне Горе види се да Закон Црне Горе садржи нешто ширу дефиницију, обухватајући и оштећење или уништавање имовине и ускраћивање средстава за егзистенцију. Посебно се истиче недовољна брига о исхрани, хигијени, одевању, медицинској заштити дјетета и члана породице о коме је дужан да се стара, а коме је потребна помоћ због болести, инвалидитета, старости, те недовољна брига о томе да дете редовно похађа школу, те неспречавање дјетета у штетном дружењу, скитњи, просјачењу или крађи.

³²Чл. 8 Закона Црне Горе.

Истамбулска конвенција, као акт који се посебно бави заштитом жена од насиља, за разлику од закона Србије и Црне Горе, посебно дефинише насиље над женама, осим насиља у породици. Тако, насиље над женама „означава кршење људских права и облик дискриминације над женама и представља сва дела родно заснованог насиља која доводе до или могу да доведу до: физичке, сексуалне, психичке, односно, финансијске повреде или патње за жене, обухватајући и претње таквим делима, принуду или произвољно лишавање слободе, било у јавности било у приватном животу“, док насиље у породици „означава свако дело физичког, сексуалног, психичког, односно економског насиља до којег долази у оквиру породице или домаћинства, односно између бивших или садашњих супружника или партнера, независно од тога да ли починилац дели или је делио исто бора-виште са жртвом“.³³

Конвенцијом се посебно регулишу одређена недозвољена понашања из области породичног права. Тако се предвиђају породичноправне последице принудног брака, у смислу да су државе обавезне да обезбеде да поништај или развод таквог брака не проузрокују непотребно финансијско односно административно оптерећење.³⁴ Осим тога, чланице се обавезују да предузму неопходне законодавне односно друге мере како би обезбедиле да намерно присиљавање одрасле особе односно детета да ступи у брак буде инкриминисано.³⁵ Државе се, такође, обавезују да инкриминишу генитално сакаћење жена, те принудни абортус и принудну стерилизацију жене.³⁶

Анализирајући дефиниције садржане у Конвенцији и законима Србије, односно Црне Горе, долазимо до потребе указивања на разлике у дефинисању појма „жртва насиља“.

3.2. Чланови породице у смислу насиља у породици

Према Породичном закону, у смислу насиља у породици, члановима породице, а који представљају жртве насиља, се сматрају:

³³ Вид. чл. 3 Истамбулске конвенције. Делови Конвенције цитирани у овом раду преузети су из аутентичног текста Закона о потврђивању Конвенције Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици, *Службени гласник РС - Међународни уговори*, бр. 12/2013 и не изражавају схватање аутора у погледу језичког тумачења изворног текста Конвенције. Нејасно је зашто, на пр. Закон о потврђивању Конвенције користи израз „укидање права на родитељство“, уместо израза „лишење родитељског права“. Такође, и у погледу термина који се односе на кривично материјално, односно кривично процесно право запажа се наусаглашеност са одредбама домаћег законодавства.

³⁴ Чл. 32 Истамбулске конвенције.

³⁵ Чл. 37 Истамбулске конвенције.

³⁶ Чл. 38, 39 Истамбулске конвенције.

1. супружници или бивши супружници;
2. деца, родитељи и остали крвни сродници, те лица у тазбинском или адоптивном сродству, односно лица која везује хранитељство;
3. лица која живе или су живела у истом породичном домаћинству;
4. ванбрачни партнери или бивши ванбрачни партнери;
5. лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези, односно која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству.³⁷

Како се види, круг лица која се сматрају члановима породице постављен је у закону врло широко. Разлог томе је пружање заштите жртвама насиља, односно омогућавање свим лицима која су претрпела насиље везано за породичне односе да покрену поступак прописан ПЗС. Лица која се сматрају члановима породице су сродници свих врста сродства (крвни, тазбински и адоптивни) – без обзира на степен сродства, супружници и ванбрачни партнери, лица која везује хранитељство и породично домаћинство, али и лица која везује емотивна или сексуална веза и заједничко дете без обзира да ли су живела у заједничком породичном домаћинству.³⁸

Према Закону о заштити од насиља у породици 2010. године Црне Горе члановима породице се сматрају:

- 1) супружници или бивши супружници, њихова дјеца и дјеца сваког од њих;
- 2) ванбрачни супружници или бивши ванбрачни супружници, без обзира на трајање ванбрачне заједнице, њихова дјеца и дјеца сваког од њих;
- 3) крвни сродници и сродници из потпуног усвојења у правој без ограничења, а у побочној до IV степена сродства;

³⁷ Чл. 197, ст. 3 ПЗС. Са друге стране, чланови породице дефинисани су и Кривичним законом, изменама из 2009. године. Наиме, члан 112 дефинише изразе који се користе у самом закону, па тако под члановима породице подразумева: супружнике, њихову децу, претке супружника у правој линији крвног сродства, ванбрачне партнере и њихову децу, усвојоца и усвојеника, храниоца и хранјеника. Члановима породице сматрају се и браћа и сестре, њихови супружници и деца, бивши супружници и њихова деца и родитељи бивших супружника, ако живе у заједничком домаћинству, као и лица која имају заједничко дете или је дете на путу да буде рођено, иако никада нису живела у истом породичном домаћинству. Видимо да постоје разлика у погледу дефинисања чланова породице у Породичном закону са једне и Кривичном закону са друге стране. Наиме, у кривичном праву је појам члана породице недовољно прецизно одређен, а Породичним законом, тај круг лица је проширен, тако што обухвата и „лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези“. У литератури постоји мишљење по коме у пракси и даље остаје нејасно ко ће се све сматрати чланом породице у смислу овог кривичног дела. Зоран Стојановић, Наташа Делић, *Кривично право – посебни део*, Правни факултет Универзитета у Београду, Правна књига, Београд 2013., стр.111.

³⁸ Г. Ковачек-Станић (2014), 50.

- 4) сродници из непотпуног усвојења;
- 5) тазбински сродници закључно са другим степеном у брачној или ванбрачној заједници;
- 6) лица која живе у истом породичном домаћинству, без обзира на сродство;
- 7) лица која имају заједничко дијете или је дијете зачето.³⁹

Упоређењем решења Србије и Црне Горе види се да Закон Србије садржи нешто ширу дефиницију, обухватајући све сроднике без обзира на степен сродства, за разлику од Закона Црне Горе који огранича сроднике у крвном сродству сроднике до IV степена, а тазбинског до II степена. Осим тога, Закон Србије чланом породице сматра и лица која су међусобно била или су још увек у емотивној или сексуалној вези иако никада нису живела у истом породичном домаћинству, те лица која везује хранитељство.

Са друге стране, Конвенција садржи дефиницију појма жртве, а посебно дефиницију родно заснованог насиља. Наиме, према Конвенцији "родно засновано насиље над женама" означава насиље које је усмерено против жене зато што је жена, односно оно које несразмерно чешће погађа жене, док "жртва" означава свако физичко лице које је изложено понашању описаном као насиље. Поредићи наведене дефиниције, видимо да се у случају насиља над женама, жртвама сматрају све жене које трпе насиље због тога што су женског пола. У том смислу проширен је појам жртве, односно стављен је и изван контекста породице.

3.3. Мере заштите од насиља у породици

Истамбулска конвенција, као и закони Србије и Црне Горе, предвиђа мере заштите од насиља. Можемо рећи да су одредбе Породичног закона Србије и Закона о заштити од насиља у породици Црне Горе у складу са Истамбулском конвенцијом, с обзиром на то да сви документи садрже велики број мера којим се настоји заштитити жртва. Овим мерама се привремено забрањује или ограничава контакт насилника са другим чланом породице или регулише становање. Када се ради о родитељима који су извршили насиље над дететом, или постоји сумња да је насиље извршено, значајно питање је да ли се може наставити лични контакт између њих, те на који начин се контакт реализује у тим случајевима.⁴⁰ Суд може одредити једну или више мера заштите према насилнику или жртви, у зависности које мере сматра сврсисходним у конкретном случају. Мере заштите од насиља су одређене у Породичном закону су следеће:

³⁹ Чл. 3 Закона Црне Горе.

⁴⁰ Вид. Гордана Ковачек- Станић, *Право детета на одржавање личних односа са блиским лицима*, *Зборник Правног факултета у Новом Саду*, 1-3/1997, 122-124.

1. издавање налога за исељење из породичног стана или куће, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
2. издавање налога за усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности;
3. забрана приближавања члану породице на одређеној удаљености;
4. забрана приступа у простор око места становања или места рада члана породице;
5. забрана даљег узнемиравања члана породице.⁴¹

Исељење из породичног стана или куће је мера којом се штити жртва насиља на тај начин што се одређује да се насилник мора привремено исељити из породичног дома. Ова мера је од изузетног практичног значаја, јер се најчешће дешава управо обрнуто, жртва напушта породични дом да би се на тај начин заштитила од даљег насиља. У највећем броју случајева ради се о женама, често са децом, које траже уточиште на другом месту. Држава је основала тзв. сигурне куће за смештај жена и деце које су жртве насиља, али њихов капацитет је недовољан. С друге стране, из породичних, психолошких и других разлога боље решење за жртве насиља је да остану у свом породичном амбијенту, што се постиже исељењем насилника. Исељење је могуће одредити без обзира на право својине односно закупа непокретности, другим речима, може се дати налог за исељење и лицу које је власник или закупац стана или куће. Ова мера не дира у његова својинска или друга права на стану, он и даље остаје власник или закупац, али му је привремено ограничено право да станује у том стану или кући.⁴²

Усељење у породични стан или кућу, без обзира на право својине односно закупа непокретности, мера је којом се штити жртва насиља на тај начин што се одређује да се жртва која је била избачена актом насиља усели у породични дом. Ова мера такође не зависи од својинских или других права на стану, што значи да се налог за усељење може одредити према лицу које није ни власник, ни закупац стана. Често се дешава у пракси да је муж власник стана или куће, а да је жена избачена из куће или је својевољно напустила кућу због извршеног насиља, а насилник јој касније онемогућава повратак. Ни овде се не дира у права на стану власника или закупца.⁴³

Мере забране приближавања члану породице на одређеној удаљености, односно приступа у простор око места становања или места рада члана породице, изричу се у циљу спречавања даљег насиља и то забраном физичког контакта са жртвом насиља.

⁴¹ Чл. 198 ПЗС.

⁴² Г. Ковачек-Станић (2014), 50-51.

⁴³ *Ibid.*

Мере заштите од насиља у породици су ограниченог трајања, трају највише годину дана, али са могућношћу продужења, све док не престану разлози због којих је мера била одређена. Мера може престати и пре истека времена на које је одређена, ако престану разлози због којих је била одређена. Како је речено, извршено насиље може бити квалификовано и као кривично дело, али и као прекршај, тако да је законом прецизиран однос између ових мера и мера у кривичном или прекршајном поступку. Предвиђено је да се време проведено у притвору као и свако лишење слободе урачунава у време трајања мере заштите од насиља у породици.⁴⁴

Важећим Кривичним закоником Србије предвиђено је да кривично дело насиље у породици постоји у случају када учинилац прекрши меру заштите од насиља у породици, а предвиђена је казна затвора од три месеца до три године и новчана казна⁴⁵. Поштовање мера заштите које је одредио парнични суд се, значи, обезбеђује кривичноправном санкцијом и на тај начин поопштрава одговорност насилника.

Према Закону о заштити од насиља у породици 2010. године Црне Горе учиниоцу насиља може се изрећи једна или више заштитних мера:

- 1) удаљење из стана или другог простора за становање;
- 2) забрана приближавања;
- 3) забрана узнемиравања и ухочења;
- 4) обавезно лијечење од зависности;
- 5) обавезни психосоцијални третман.⁴⁶

Слично ПЗС, удаљење из стана може се изрећи учиниоцу насиља који са жртвом живи у стану или другом простору за становање, без обзира на својинска и друга права учиниоца насиља и жртве на стану или другом простору за становање, ако постоји опасност да поново учини насиље. Учиниоца насиља коме је изречено удаљење из стана дужан је да одмах напусти стан или други простор за становање. Удаљење из стана изриче се у трајању које не може бити краће од тридесет дана нити дуже од шест месеци.⁴⁷

За разлику од ПЗС, Закон Црне Горе предвиђа као меру обавезно лечење од зависности, а која се може изрећи учиниоцу насиља који услед зависности од алкохола, опојних дрога или психотропних супстанци учини насиље, а постоји опасност да због те зависности поново учини насиље. Ова заштитна мера траје док постоји потреба за лечењем, али не дуже од једне године.⁴⁸ Такође, Закон Црне Горе предвиђа као меру обавезни пси-

⁴⁴ Погледати чл. 198-200 ПЗС.

⁴⁵ Чл. 194, ст. 5, Кривичног законика.

⁴⁶ Чл. 20 Закона Црне Горе.

⁴⁷ Чл. 21 Закона Црне Горе.

⁴⁸ Чл. 24 Закона Црне Горе.

хосоцијални третман, а која се може може се изрећи учиниоцу насиља ради отклањања узрока насилничког понашања и преваспитања, односно у циљу смањивања и отклањања опасности да поново учини насиље. Ова заштитна мера траје до престанка разлога због којег је изречена, али не дуже од шест месеци.⁴⁹

Када се ради о мерама заштите у Конвенцији, оне се помињу пре свега у члану који носи назив „Хитне мере заштите“ и предвиђа да се у ситуацијама непосредне опасности, стране обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да надлежни органи имају овлашћење да издају налог починиоцу насиља у породици да напусти место становања жртве или угроженог лица у довољном временском периоду и да заbrane починиоцу да повреди боравиште, односно ступи у контакт са жртвом или угроженим лицем. Видимо, дакле, да су поменуте хитне мере већ предвиђене Породичним законом, односно да је по овом питању домаће законодавство усклађено са Конвенцијом.

Истамбулска конвенција даље детаљно разрађује мере забране приласка односно заштите и обавезује стране да омогуће њихову доступност жртвама без непотребних финансијских или административних оптерећења за жртву; затим да се доносе на одређени период или док се не измене, односно укину; тамо где је неопходно, издају се на *ex parte* основи са непосредним дејством; да буду доступне независно од судских поступака или уз друге судске поступке и да могу да се укључе у наредне судске поступке.

Нажалост, мере заштите које су биле предвиђене у Нацрту Породичног закона, а које су у скупштинској процедури изостављене из текста закона, са образложењем да суд у парничном поступку, за разлику од кривичног, не може бити овлашћен да доноси такве мере, а тикале су се мера обавезног лечења од алкохолизма и других болести зависности, те обавезног саветовања или психијатријског лечења, нису поменуте ни у Конвенцији.⁵⁰ Ове мере би, међутим, у пракси биле изузетно значајне, јер је познато да је насиље најчешће последица алкохолизма, наркоманије или психичких поремећаја. Са друге стране, ове мере предвиђене су као мере безбедности које се под условима предвиђеним Кривичним законом могу изрећи учиниоцу кривичног дела, односно противправног дела предвиђеног у закону као кривично дело. Како је речено, према Закону о заштити од насиља у породици Црне Горе учиниоцу насиља могу се изрећи мере обавезног лечење зависности и обавезног психосоцијалног третмана, истина не као мере у оквиру парничног поступка, него у оквиру прекршајног поступка.

⁴⁹ Чл. 25 Закона Црне Горе.

⁵⁰ Г. Ковачек-Станић (2014), 50.

У делу Конвенције који се бави кривичним материјалним правом, један члан је посвећен и санкцијама односно мерама, којим се од држава тражи да уведу казне које ће бити делотворне, сразмерне и које одвраћају од вршења кривичних дела, узимајући у обзир њихову озбиљност. Те санкције обухватају, према потреби, лишавање слободе, што може довести до екстрадиције. Оно о чему Конвенција још изричито говори је и могућност укидања права на родитељство, уколико се принцип најбољег интереса за дете не може гарантовати ни на који други начин, а што може да обухвати и безбедност жртве.⁵¹

Посебан члан посвећен је мерама заштите којима је циљ да обезбеде и заштите права и интересе жртве у свим фазама истраге и судског поступка. Државе се обавезују да заштите жртве, њихове породице и сведоке од застрашивања, одмазде и поновљене виктимизације; да обезбеде обавештеност жртава, барем у случајевима када жртве и њихове породице могу бити у опасности, о бекству починиоца, односно привременом или трајном пуштању на слободу; да обавесте жртве, под условима регулисаним националним прописима, о њиховим правима и расположивим услугама, о исходу њихове жалбе, пријаве, о општем напретку истраге, односно поступка и о њиховој улози у томе, као и о исходу њиховог случаја; да омогуће жртвама, да у складу са процедуралним правилима националног права, буду саслушане, пружи доказе и представе своје становиште, потребе и забринутост, непосредно или преко посредника, и да оне буду узете у разматрање; да обезбеде жртвама одговарајуће услуге подршке тако да њихова права и интереси буду прописно представљени и узети у обзир; затим обезбеђивање да могу бити усвојене мере за заштиту приватности и угледа жртве; да, где год је могуће, обезбеде избегавање сусрета жртава и починилаца у просторијама суда и органа унутрашњих послова; да обезбеде жртвама независне и стручне преводиоце када су жртве странке у поступку, односно када износе доказе и на крају да омогуће жртвама да сведоче, у складу са правилима њиховог националног законодавства, у судници без присуства или барем без присуства наводног починиоца, нарочито коришћењем одговарајућих комуникационих технологија, тамо где су доступне. Према потреби, дете жртва и дете сведок насиља над женама и насиља у породици мора да добије посебне мере заштите, које узимају у обзир принцип најбољег интереса за дете.⁵²

3.4. Прикупљање статистичких података и превенција

Конвенција прописује обавезу за државе чланице на прикупљање релевантних статистичких података о случајевима свих видова насиља обухваћених Конвенцијом и то у редовним временским размацима. Предвиђе-

⁵¹ Чл. 45 Истамбулске конвенције.

⁵² Чл. 56 Истамбулске конвенције.

но је да се прикупљени подаци достављају стручној групи како би се обезбедила међународна сарадња и омогућила упоређивања.⁵³ У Србији се, пре ратификације Конвенције, званична статистичка евиденција базирала на подацима из евиденција Министарства унутрашњих послова и Министарства правде, због чега су се статистике сводиле само на случајеве који су били предмет интервенције полиције и који су ушли у систем правосуђа. Међутим, и у условима несистематских, непотпуних увида, сасвим је јасно да је проблем насиља над женама велики, те да му је потребно приступити са великом одлучношћу и на свеобухватан начин.⁵⁴ Обавеза систематске евиденције пружиће далеко бољи увид у стварно стање овог проблема у Србији, чиме ће, надамо се, најпре стручна јавност бити подстакнута да овом проблему посвети више пажње.

Конвенција посвећује једно поглавље и превенцији, говорећи о потреби подизања свести, образовању, обуци стручњака, програмима превентивне интервенције и програмима за рад са починиоцима насиља, као и о учешћу приватног сектора и средстава јавног информисања.⁵⁵ Конвенција наводи да је циљ допринос сузбијању свих облика дискриминације над женама и промоција суштинске једнакости између жена и мушкараца, затим израда адекватне политике односно мера заштите и помоћи свим жртвама насиља над женама и насиља у породици и на крају промоција међународне сарадње у погледу елиминисања насиља над женама и насиља у породици и пружање подршке и помоћи организацијама и органима унутрашњих послова у делотворној сарадњи да би се усвојио обухватни приступ елиминисању насиља над женама и насиља у породици. Упознавање јавности са овим проблемом, од великог је значаја, обзиром да спроведено истраживање показује да је чак 98% грађана ЕУ изјавило да је чуло за породично насиље над женама, а од тога њих 92% је о проблему чуло на телевизији.⁵⁶

3.5. Нека кривично-процесна питања

Неки од најбитнијих проблема који постоје у случају насиља у породици тичу се вођења самог поступка, односно истраге. Наиме, једна отежавајућих чињеница јесте да самом акту насиља присуствују углавном само жртва и починилац. Чак и у ситуацијама када постоје сведоци, мали је број оних који су спремни да се укључе у цео поступак и помогну жртвама, ве-

⁵³ Чл. 11 Истамбулске конвенције.

⁵⁴ Марија Бабовић, Катарина Гинић, Оливера Вуковић, *Маймирање породичног насиља према женама у Централној Србији*, SeConS, Београд, 2010.

⁵⁵ Вид. одељак III Истамбулске конвенције, односно чланове 12-17.

⁵⁶ *Domestic Violence against Women – Report*, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_344_en.pdf, 5. септембар, 2014.

роватно због, и даље веома дубоко, укореењеног става да се ствари у породици сматрају приватном сфером у коју се не треба уплитати. Са друге стране, у ситуацијама када нема сведока, постоји већа вероватноћа да се поступак против насилника никада неће спровести, с обзиром на то да жртве врло често одустају од гоњења, под страхом или притиском који и даље врши насилник, те би у том смислу требало установити механизме који би обезбедили процесуирање насилника без обзира на став саме жртве.

Охрабрујуће је да Истамбулска конвенција не превиђа ова питања, што сматрамо њеним нарочитим доприносом.

Најпре, говорећи о проблему сведока, односно пријаве насиља, Конвенција садржи чланове који на одређени начин, посредно покушавају да превазиђу овај проблем. Са једне стране предвиђено је да се стране уговорнице обавезују да предузму неопходне мере и охрабре сваког сведока почињеног кривичног дела насиља обухваћеног овом Конвенцијом или лице, које има оправдане разлоге да сумња да је такво дело почињено, односно да се могу очекивати даља дела насиља, да тако нешто пријави надлежним организацијама или органима власти.⁵⁷ Стране уговорнице се обавезују да предузму неопходне мере и обезбеде да правила о поверљивости, која су предвиђена домаћим прописима за одређене стручњаке, не буду препрека да, под одговарајућим условима, стручњаци пријаве дело насиља и да упозоре да се могу очекивати даља дела насиља.⁵⁸ Како је речено, Истамбулска конвенција се примењује на све видове насиља над женама, укључујући насиље у породици, које жене погађа несразмерно чешће. У првом члану истакнути су циљеви Конвенције, истиче се „заштита жена од свих видова насиља“, те спречавање, *процесуирање* и елиминисање насиља над женама и насиља у породици. Овде свакако треба акценат ставити на процесуирањес обзиром на чињеницу да у великом броју случајева поступак ни не започне, односно не спроведе се до краја.

Посебно поглавље Конвенције је посвећено системској заштити и подршци жртви. Између осталог, предвиђа се сарадња између свих релевантних државних органа, укључујући судове, јавна тужилаштва, органе унутрашњих послова, локалне и регионалне управе, као и невладине организације и остале релевантне организације и лица у пружању заштите и подршке жртвама и сведоцима свих облика насиља обухваћених Конвенцијом, укључујући и упућивање на опште и специјализоване службе подршке.⁵⁹ У том смислу, када је то потребно, неопходно је жртви обезбедити правно и психолошко саветовање, финансијску помоћ, становање, образовање, обуку и помоћ приликом запошљавања.⁶⁰

⁵⁷ Чл. 27 Истамбулске конвенције.

⁵⁸ Чл. 28 Истамбулске конвенције.

⁵⁹ Чл. 18 Истамбулске конвенције.

⁶⁰ Чл. 20 Истамбулске конвенције.

Говорећи о адекватној сарадњи између свих релевантних органа, већ смо раније помињали да би једно од могућих корисних решења било и унапређивање сарадње између одељења судова која воде кривичне поступке и оних која воде парничне поступке поводом породичног насиља.⁶¹ Наиме, координација поступајућих судија у кривичном и парничном поступку допринела би усаглашеном тумачењу релевантних института и појмова, те самим тим и компатибилности судских одлука у погледу изречених мера, односно санкција. Такође, постоје аутори који истичу потребу оснивања посебних судова, односно одељења у оквиру редовних судова који би се бавили само поступцима који се тичу насиља у породици. У нашем систему постоји специјализација судија који поступају у породичним поступцима⁶². На тај начин би судије које се баве овим питањем свакако били стручнији у области породичног насиља, као веома осетљивој и специфичној области.

У поглављу Конвенције које је посвећено истрази, судском поступку, односно процедуралном праву и заштитним мерама, стране се обавезују да предузму неопходне законодавне или друге мере и обезбеде да се истраге и судски поступци за све видове насиља обухваћених овом Конвенцијом спроводе *без неоправданој одлагања*. Поред тога, још битнији је следећи став у ком се истиче обавеза страна да обезбеде делотворну истрагу и судски поступак за кривична дела утврђена конвенцијом.⁶³

Сматрамо да су предложена решења добра, односно да доприносе свеопштој заштити жртве. Нарочито је важно обезбедити сигурно вођење поступка против насилника. Наиме, у случајевима када држава, односно њени органи, у настојању да сузбију проблем насиља у породици, чине све да процесуирају насилнике, могуће је да се жртва насиља томе противити. Наведени проблем, нарочито треба имати у виду, с обзиром на то да је грађанскоправним прописима, тачније Породичним законом, предвиђено да поступак у случају насиља у породици, могу да покрену и орган старатељства и јавни тужилац.⁶⁴

Потенцирање на спровођењу поступка према насилнику, па самим тим и инсистирање да жртва учествује у самом поступку како би сведочи-

⁶¹ Сандра Самарцић, Правни механизми заштите жена од насиља у породици и партнерским односима на нивоу Европске уније и Србије, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, вол. 46, 4/2012, 423-442.

⁶² Важећи Закон о парничном поступку, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, је чл. 507, ст. 2., укинуо члан 203. ПЗС који је регулисао састав већа у поступцима у вези са породичним односима, али је у члану 35/5 предвидео обавезу специјализације судија који суде у поступцима у вези са породичним односима.

⁶³ Чл. 49 Истамбулске конвенције.

⁶⁴ С. Самарцић (2012) **Error! Reference source not found.**, 438.

ла о претрпљеном насиљу, може се на одређени начин сматрати угрожавањем њене аутономије. Међутим, препуштање жртви да сама одлучи о покретању поступка, може бити проблематично, ако се има у виду да одлуку треба да донесе жена која је можда годинама трпела насиље. Једно од постојећих решења у теорији⁶⁵, је предлог да се поступак води без учешћа жртве. Предности оваквог поступка су бројне: на овај начин је уплитање у приватност, односно аутономију жртве мања (нарочито када се она противи вођењу поступка), затим жртва може да избегне притисак који би трпела током поступка, односно претњу у смислу одвраћања од вођења поступка, те би се на овај начин избегла секундарна виктимизација.

Управо овакав приступ примењен је у Конвенцији, а што је веома важна новина. Наиме, стране уговорнице Конвенције су дужне да обезбеде да истраге, односно судски поступци за кривична дела утврђена у овој Конвенцији не зависе у потпуности од пријаве или жалбе коју подноси жртва за кривично дело... и да се поступак може наставити и ако жртва повуче своју изјаву, односно пријаву.⁶⁶ Увођење овакве обавезе је изузетно велики напредак и можда једна од најбитнијих новина која је овом Конвенцијом наметнута као обавеза нашем правном систему.

4. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Проблем насиља у породици, односно насиља над женама, постоји дуги низ година и представља озбиљан проблем, с обзиром на то да подаци показују да је више од трећине жена широм света искусило неки облик насиља. Иако је систематски приступ овом проблему још увек недовољно заступљен, запажају се извесни помаци, па тако и доношење правних аката којима се настоје умањити размере овог забрињавајућег феномена. Истамбулска конвенција, један је од кључних аката с обзиром на то да је у питању први акт који се посебно бави заштитом жена од насиља. Конвенција доноси нека нова решења која би требало имплементирати у домаће законодавство, али можемо запазити да су неке од обавеза које се намећу државама уговорницама, већ саставни део нашег законодавног система. Конвенција тако садржи одредбе које обавезују државе да обезбеде да се истраге и судски поступци за све видове насиља обухваћених овом Конвенцијом спровode без неоправданог одлагања, односно да обезбеде да истраге, односно судски поступци за кривична дела утврђена у овој Конвенцији

⁶⁵ J. Herring, *op. cit.*, 316.

⁶⁶ Чл. 55 Истамбулске конвенције.

не зависе у потпуности од пријаве или жалбе, коју подноси жртва за кривично дело, те да се поступак може наставити и ако жртва повуче своју изјаву, односно пријаву.

Формално гледано, у нашем правном систему ни сада не постоје законске препреке да се поступак спроведе без обзира на став жртве. Наиме, кривично дело насиља у породици гони се по службеној дужности, а за гоњење није неопходан предлог оштећеног, те јавни тужилац може надаље да поступа без обзира на евентуално повлачење пријаве, односно давање другачијег исказа којим се негира извршење дела. Проблем се неретко састоји у томе што јавни тужилац тражи да жртва подржи или да се придружи кривичном гоњењу, односно што се претежно ослања на исказ жртве као извор доказа, готово занемарујући друге доказе. Сматрамо да је то кључни проблем на којем треба инсистирати и чијем ће решењу, надамо се, свој допринос дати и Истамбулска конвенција. Надовезујући се на то, истакли бисмо и важност одредаба које предвиђају посебне мере заштите жртве, односно чланова њене породице у току саме истраге и поступка, имајући у виду да су управо притисци и застрашивања које жртве трпе након извршеног акта насиља, главни разлог због којег оне пријаву повлаче и одустају од активног учествовања у даљем току поступка.

Посебно треба истаћи као добро решење, решење Закона о заштити од насиља у породици Црне Горе, по коме се учиниоцу насиља могу изрећи мере обавезног лечења зависности и обавезног психосоцијалног третмана, иако као мере у оквиру прекршајног поступка, а који је предвиђен за насиље у породици. Ове мере су изузетно корисне и сигурно би допринеле смањивању насиља у пракси, те се, овом приликом залажемо за њихово увођење у породично законодавство Србије.

Надаље, и обавеза вођења статистичких података, створиће јасну слику о размерама овог проблема, што би могло сукцесивно да утиче и на обавезе држава да раде и на упознавању јавности са овим проблемом, односно да утиче на активнији рад у погледу превенције ове врсте насиља.

На крају, можемо истаћи да домаћи прописи по питању насиља у породици, не заостају превише у односу на међународне стандарде, али да је потребна њихова ефикаснија примена. Такође, потребна је промена схватања, најпре надлежних органа, а затим и у свести друштва да насиље у породици није приватни проблем одређене породице и да његово квалитетно решење може уследити тек након координисане акције свих појединаца и друштва као целине.

*Gordana Kovaček Stanić, Ph.D., Full Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

*Sandra Samardžić, Assistant
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Novelties Introduced by the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence

Abstract: *Violence as a phenomenon inherent to man, from the outset, can be manifested in different forms. According to statistics, the number of women who have suffered some form of violence is disturbingly great. Domestic violence and violence against women is a serious problem on which work on an international level has recently began. Some international organizations indirectly dealt with this issue in instruments which refer to the protection of human rights. At the European level, in 2011, the Convention of the Council of Europe (so-called Istanbul Convention), was adopted which was the first legally binding instrument on the European continent, that deals with the prevention of violence against women, protection of them and punishing the perpetrators. The Convention entered into force in 2014, and Serbia is one of the countries that have ratified this Convention. This paper aims to presents novelties that will be brought to the domestic legal system by this convention, with simultaneous analysis of the situation in Montenegro, where in 2010 the Law on Protection against Domestic Violence was enacted.*

Key words: *domestic violence, violence against women, the Istanbul Convention, the Serbian legislation, Montenegrin legislation.*

